

16. దుకాణాలు, సంస్థల చట్టం (SHOPS & ESTABLISHMENT ACT)

లక్ష్యం, వరధి :

కార్మికులు సంఘటితంగాని మరో అవ్యవస్థిత (unorganised) రంగం చిన్న దుకాణాలు, సంస్థలు. వీటిలో వనిచేసే వారి వని వరిస్థితులను మెరుగుపరచడానికి ఈ చట్టం రూపొందించారు. ఫాక్టరీల చట్టం, గనుల చట్టం, ఇతర చట్టాల కింద కురాని అనేక దుకాణాలు, సంస్థల కార్మికులకోసం ఈ చట్టాన్ని ఉద్దేశించారు. వనిమేళలు, విరామాలు, ఓవర్ టైం, హాలిడే, సెలవు, ఉద్యోగం తొలగింపు, ఫావులు, సంస్థల నిర్వహణ, ఉద్యోగుల విధులు, హక్కులు, యజమానుల బాధ్యతలు ఈ చట్టంలో వివరించారు.

దుకాణాలు అంటే :

1. కిరాణా, గుత్త వ్యాపారాలు చేసే, లేదా సేవలందించే దుకాణం. 2. ఒకే సొంతదారు, భాగస్వాములు, ప్రయి వేట్ కంపెనీ, వల్లిక్ కంపెనీ వంటి వారి అధ్యక్షంలో నడిచే సంస్థలు, కార్యాలయాలు. 3. వ్యాపార వాణిజ్యాలకు సంబంధించి వినియోగించే నిలువ గది, గోదాం, వేరహవుజ్ 4. వేలందారులు, బ్యాంకులు, భీమీ సంస్థలు, భీమా సంస్థలు, స్టాక్ ఎక్స్చేంజీలు, షేర్ (బ్రోకర్లు కమీషన్ ఏజెంట్లు 5. 10 మంది కన్న తక్కువ మంది ఉన్న జర్నలిస్టు, ప్రింటింగ్ సంస్థలు 6. ప్రయివేట్ సంపాదనతో నడిచే విద్యా సంస్థలు 7. ఫాక్టరీల చట్టం కిందకు రాని కర్మాగారాలు, వారి గుమస్తా విభాగాలు 8. భోజన, నివాస వసతిగల హోటల్లు, రెస్టారెంట్లు, కాంటీన్లు, థియేటర్లు, సినిమాలు, ఇతర వినోద స్థలాలు, సంస్థలు.

ఉద్యోగులు :

ఈ చట్టం నేరుగాను, కాంట్రాక్టర్ ద్వారానూ నియితులైన ఉద్యోగులు అందరికీ వర్తిస్తుంది. జీతాలకువనిచేసే వార యినా కాకపోయినా, అప్రెంటిస్లకయినా వర్తిస్తుంది. ఫాక్టరీల చట్టం కిందకురాని గుమస్తా చిల్చంది ఈ చట్ట వరిధిలోకి వస్తారు.

యజమానుల విధులు :

రిజిస్ట్రేషన్ : యజమానులు తమ వవును, తేదా సంస్థను తవ్వనినరిగా రిజిస్ట్రేషన్ చేయాల్సిందే. చీఫ్ ఇన్స్పెక్టర్ కు నిల్లిత ఫారంతో రిజిస్ట్రేషన్ కోసం దరఖాస్తు చేయాలి. రిజిస్ట్రేషన్ సర్టిఫికేట్ వచ్చిన తర్వాత దాన్ని అందరికీ కనిపించే రీతిలో కోసం దరఖాస్తు పెట్టుకోవాలి.

ఆరోగ్యం, భద్రత :

సంస్థలను వరిశుభ్రంగాను, ఆరోగ్యవంతంగాను ఉంచడం యజమాని విధి. మురుగునీరు పారే ఏర్పాట్లు మధ్య మధ్య నున్న రంగులు వేయడం, నరైన గాలి వెలతురు వచ్చేట్లు చూడడం, దహన శీలమైన వదార్థులున్న చోట ఎవరూ నిగరె ట్ తాగడం కూడదు.

వని వేళలు :

నిల్లితమయిన వనివేళలను మించి దాకాణాలు తెరచి ఉంచకూడదు. రోజుకు తేదా వారానికి వనివేళల వరిమితుల ను, విరామాలను, ఓవర్ టైమ్ నియమాలను పాటించాలి. హోటల్లు, రెస్టారెంట్లు, థియేటర్లు తవ్వ వ్రతి దుకాణం వారింలో ఏదో ఒక రోజు మూనివేసి ఉంచాలి. ఏరోజు మూనివేయాలనే విషయం రాష్ట్రప్రభుత్వం, ప్రాంతాన్ని బట్టి, ఫాక్టరీని బట్టి నిర్ణ యించవచ్చు.

వారంలో సెలవు, రోజువారీ వనివేళలు, విరామ ననుయూలు గురించి కార్మికులందరికీ తెలిసేవిధంగా ప్రదర్శించాలి . డిల్లీ ప్రతి సంస్థ గణతంత్రదినం (జనవరి 26), స్వాతంత్ర్యదినం (15వ అగస్టు), గాంధీ జయంతి (అక్టోబర్ 2) నాడు తప్పనిసరిగా మూనివేయాలి.

నియామకాలు-వరిమితులు:

ఉద్యోగుల నియామకాలకు సంబంధించి చట్టం కోన్ని వరిమితులు విధించింది. వన్నెండు సంవత్సరాలలోపు వయ నున్న వీల్లలను నియమించకూడదు. రాత్రి వేళల్లో మహిళలకు, వీల్లలకు వనులు చెప్పకూడదు. బకేవ్యక్తికి రెండు ఉద్యోగా లు రెండు సంస్థల్లో ఇవ్వకూడదు.

ప్రతి యజమాని ఉద్యోగికి తప్పనిసరిగా నియామక వత్రం ఉవ్వాలి. వారికి నిల్లిలో ఆర్థిత సెలవులు, క్యాజువల్ సెల వు, అనారోగ్య సెలవు, ప్రసూతి సెలవు ఇవ్వాలి. వాడని సెలవులు కొంత

కాలంవరకు పేరుకుని పోవచ్చు. సెలవులుకు, ప్రభుత్వ సెలవులకుగాను యజమాని ఉద్యోగుల వేతనాలను మినహాయించకూడదు. వాడుకొనని సెలవులకు గాను డబ్బు చెల్లిం

నోటీసు :

ఉద్యోగిని తొలగించే ముందు యజమాని విధిగా నోటీసు ఇవ్వాలి. ఉద్యోగి కూడా సంస్థనుంచి తొలగిపోదలచు కున్నప్పుడు యజమానికి నోటీసు ఇవ్వవలసి ఉంటుంది.

యజమాని రిజిస్టర్లను, రికార్డులను నిర్వహిస్తూ రిటర్న్లద్వారా అవసరమయిన నమూనాని ఇవ్వాలి. సంస్థ ఆవరణలో నోటీసు ద్వారా అవసరమైన విషయాలను 3వదర్శించాలి.

ఇన్స్పెక్షన్ :

ఇన్స్పెక్టర్లు వరిశీలనకు వచ్చినప్పుడు వారికి సహకరించాలి. అడిగిన రికార్డులు, రిజిస్టర్లు చూపాలి. దుకాణాలు, సంస్థలలో ఒకరిద్దరు ఉద్యోగులు మాత్రమే ఉన్నందువల్ల వారిని ఎవరూ వట్టిండుకోకుండా పోయే ప్రమాదం ఉంది. సంఘటితంగా అడిగే అవకాశం వారికి కూడా ఉండదు. అందుకే వారికి చట్టపరమయిన రక్షణ కల్పించారు.

“ప్రదేశ్ దుకాణాలు, సంస్థల చట్టం, 198లో అమలులోకి వచ్చింది. అంతకుముందున్న 1966 చట్టం స్థానంలో కొత్త చట్టం ప్రవేశపెట్టారు.

వాణిజ్యం, వ్యాపారం, వృత్తి, వని, లేదా వాటికి అనుబంధమైన వనులు చేసే సంస్థలు, ఫాక్టరీలోని గుమాస్తా విభాగం, పారిశ్రామిక సంస్థ, వాడిచే సంస్థలు, ఫాక్టరీల చట్టం 1948 పరిధిలోకి రాని పారిశ్రామిక 'శ్రమ సంస్థలు. ఇవిగాక రాష్ట్రప్రభుత్వం నోటిఫికేషన్ ద్వారా ప్రకటించే ఏ సంస్థలయినా ఈ చట్టంలో వాణిజ్య సంస్థ అనే నిర్వచనంలోకి వస్తాయి ఇందులో దుకాణతర సంస్థల ప్రస్తావన ఉంది (సెక్షన్ 2(5)).

దుకాణం ఏమిటో సెక్షన్ 2(21) నిర్వచించింది. వ్యాపారం, నిర్వచించింది. వ్యాపారం, వాణిజ్యం జరిగేచోటు, వినియోగదారులకు సేవలందించే చోటు, సహకార సంఘం నడివేదుకాణం,

కార్యాలయం, స్టోర్ రూం, గోదాము, వేర్హౌస్ వేర్హౌస్ దుకాణానికి నుబంధించిన లేదా నుబంధించని వని జరిగేచోటు. ప్రభుత్వం ఎప్పటికప్పుడు నోటిఫికేషన్ ద్వారా ప్రకటించే ఏ దుకాణం అయినా దుకాణమని నిర్వచనం కిరణికి వస్తుంది. దుకాణం వేరు. వాణిజ్య సంస్థ వేరు. ప్రతి సంస్థ, దుకాణం రిజిస్టర్ చేసుకోవాలి (సెక్షన్ 3). ఇన్స్పెక్టర్కు రిజిస్ట్రేషన్ను పాడిగించే అధికారం ఉంది. రిజి ప్రటీవన్ నర్టిఫికేషన్ సస్పెండ్ చేసే అధికారం, రద్దుచేసే అధికారం ఇన్స్పెక్టర్కు ఉంది (సెక్షన్ 5). ఈ నిర్ణయంపైన అప్పీలు చేసుకునే అవకాశం కూడా ఉంది (సెక్షన్ 6). దుకాణాల్లో నిర్ణయిత వని వేళలకు మించి వని చేయకూడదు. వీధి ప్రక్కన, దుకాణం బయట, వనివేళలకు ముందు, లేదా తర్వాత పుట్టపాతలపైన వస్తువులను విక్రయించకూడదు. వత్రికలు, పూలు, వళ్లు, కూరగాయలు, పాన్, ఇతర వస్తువులు (ప్రభుత్వం ప్రకటించినవి) మాత్రం వీధుల్లో, దుకాణాల బయట విక్రయించవచ్చు (సెక్షన్ 8).

దుకాణాల్లో, నండ్లల్లో రోజుకు ఎనిమిది గంటలు, వారానికి 48 గంటలకు మించి ఉద్యోగులచేత వని చేయించడానికి వీల్లేదు (సెక్షన్ 9)

ఎనిమిది గంటలు మించి వని చేయిస్తే ఓవర్ టైం చెల్లించాలి. వారంలో ఆరు గంటలు మించి ఓవర్ టైం చేయించడానికి వీలులేదు. ప్రతి ఆదివారం మూనివేయాలి.

ఇన్స్పెక్టర్లు అవసరమనుకుంటే కొన్ని ప్రాంతాల్లో దుకాణాలకు వేరే వని వేళలు, ఆదివారం కాక మరే రోజు సెలవు ను నిర్ణయించవచ్చు. లేదా ప్రజల ప్రయోజనం కోసం కొన్ని వస్తువులను ప్రత్యేకంగా ఏదయినా ఒక రోజున మూనివేయాలని ఆదేశించవచ్చు.

వీల్లలను పనిలో నియమించకూడదు. ఉదయం 6 గంటలకు ముందు, రాత్రి 7 గంటల తరువాత కొమార వయస్సుతో వనిచేయించకూడదు. మహిళలకు ఉదయం ఆరు గంటలకు ముందు, రాత్రి 8.30 తర్వాత వనులు చేప్పకూడదు.

కాన్సుకు ముందు ఆరు నెలలకు తక్కువ కాకుండా ప్రసూతి సెలవు మహిళలకు ఇవ్వాలి. కాన్సుకు ఆరు వారాల ముందు, తర్వాత ఆరు వారాలు ప్రసూతి సెలవు ఇవ్వాలి.

దుకాణాలు. నంబల్లో వనిచేసే కార్మికులకు ఆరోగ్యరమయిన వాతావరణం, గాలి వెలుతురు కల్పించాలి. 240 రోజులు వనిచేసిన ప్రతి ఉద్యోగికి 15 రోజుల వేతనంతో కూడిన సెవులు ఇవ్వాలి. 12 రోజులు మించని అనారోగ్య సెలవు ఇవ్వాలి. కుటుంబ నియంత్రణ శస్త్రచికిత్స చేయించుకున్న వారికి ఆరు రోజుల ప్రత్యేక క్యాజువల్ సెలవులు ఇవ్వాలి పాటించాలి.

ఇవిగాక 26 జనవరి, మే 15, 15 ఆగస్టు, 25 అక్టోబర్, ఒకటో నవంబర్ సెలవులుగా పాటించాలి.

ఉద్యోగులందరినీ తప్పనిసరిగా భీమా -పాదువు వధకంలో చేర్పించాలి. ప్రభుత్వం రూపొందించిన వధకంలో నిర్దేశించిన మేరకు యజమాని తన వాటా చేల్పించాలి. ఉద్యోగి వక్షాన వాటాను కూడా చెల్లించాలి. నెల జీతం ఇచ్చే బాధ్యత యజమానిపై ఉంది (సెక్షన్ 35, 36) ప్రతినెల తర్వాత నెలలో అయిదో రోజులోగా జీతం ఇవ్వాలి. ఉద్యోగి జీతం నుండి యజమాని కొన్ని మినహాయింపులను చేయడానికి చట్టం అనుమతించింది.

కారణం లేని తొలగింపు:

ఎవరినీ నరైన కారణం లేకుండా ఉద్యోగం నుంచి తొలగించకూడదు. వరనగా ఆరు నెలలు వస్తోచేసిన ఉద్యోగికి కనీసం ఒకనెల నోటీసుగానీ దానికి బదులు నెల జీతంగానీ ఇవ్వాలి. ప్రతి ఏడాది నర్వీనుకు 15 జుల నగటు జీతం నష్టవరిహార గా ఇవ్వాలి. ఉద్యోగం తొలగింపు ప్రాతవూర్వకంగా ఉండాలి. తొలగింపు లేఖ ప్రతిని ఇన్స్ పెక్టర్స్ కుజువ్వాలి.

తనకు కార్మిక సంఘ చట్టాల కింద రావలసిన ప్రయోజనం ఇవ్వనందుకు ఇన్స్ పెక్టర్ కు ఫిర్యాదు చేసిన ఉద్యోగిని తొలగించడానికి వీలులేదు.

చట్టాల నిర్దేశించిన దుప్ప్రవర్తనలకు, నిర్దేశించిన ఏధానం. ఆకారం మాత్రమే తొలగించవలసి ఉంటుంది.

సెక్షన్ 48 కింద చీఫ్ ఇన్స్ పెక్టర్ ఒక అధారిటీని నియమించి, ఉద్యోగుల తొలగింపు వివాదాలను పరిష్కరించే బాధ్యత ఆ అధారిటీకి వుగించాలి. ఉద్యోగం-కోల్పోయిన వ్యక్తి అప్పీలును అధారిటీ విని విచారించి నిర్ణయించి, అవసరమయిన న్యాయమైన ఉత్తర్వు ఇవ్వవచ్చు. ఉద్యోగంలోలేన కాలానికి జీతం ఇవ్వాలి, లేదో కూడా నిర్ణయించవచ్చు.

జీతాలనుంచి మినహాయింపులకు నంబంధించిన వివాదాలను, ఇతర క్లెయింలను పరిష్కరించడానికి ఒక అధారిటీని సెక్షన్ 50 కింద నికార్దులను, రిజిస్ట్రలను నిర్వహించాలి. నోటీసులను ప్రదర్శించాలి.

యజమాని అన్ని అవసరమయిన నికార్దులను. రిజిస్ట్రలను నిర్వహించాలి. నోటీసులను ప్రదర్శించాలి. ఉద్యోగి సెలవుల్లో, వండుగల్లో మరోచోట ఉద్యోగం చేయకూడదు. ఒకచోట వనిచేస్తున్న విషయం తెలిసి మరో యజమాని ఆ ఉద్యోగికి తన వద్ద వనికి అనుమతించకూడదు.

ఇ చట్టం వర్తించని ఉద్యోగులు :

ఈ చట్టం 1600 రూపాయల కన్న ఎక్కువ జీతం తీసుకుంటూ యాజమాన్య బాధ్యతలు నిర్వహించే ఉద్యోగులకు వర్తించదు.

కేంద్ర, రాష్ట్ర 'ప్రభుల్లోగులు, స్థానిక సంస్థలు, రిజర్వ్ బ్యాంక్, గనులు, మానె క్షేత్రాల ఉద్యోగులు, తాత్కాలిక నంత లు, ఉత్సవాలలో తాత్కాలికంగా నియమితులైన వారికి ఈ చట్టం వర్తించదు.

ఆస్పత్రులు, కెమిస్టులు, (డగ్గిస్టు దుకాణాలు, మంగలి పావులు, క్లబ్బులు, హోటళ్లు, విద్యా నండ్లు, విద్యా సంస్థల లో ఇతర సంస్థలలో ఉండే పోట్లలు, హాస్టళ్లు, రైల్వే స్టేషన్లలో, డాక్ లో, రేవుల్లో, విమానాశ్రయాల్లో, బస్టాండ్లలోని స్టాల్స్, రిఫైండ్ మెంట్ రూంలకు, అంత్య క్రియల సామాన్లు అమ్మేవారికి ఈ చట్టంలోని సెక్షన్లు 7 నుంచి 15 వరకు ఎవనివేళ లు, సెలవులు మొదలైన వాటికి నంబంధించిన నియమాలు) వర్తిస్తాయి.